

Костянтин ФЛІССАК

доктор економічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, flissak.k@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-0980-2398

ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ПАРАДИГМА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ШВЕЙЦАРСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення інституційних моделей розмежування податкових повноважень в умовах децентралізації та забезпечення стабільності податкової системи. Проблеми нестабільності податкового законодавства і надмірної дискреційності фінансової політики актуалізують потребу вивчення зарубіжного досвіду. Досвід Швейцарської Конфедерації становить інтерес у контексті оптимізації оподаткування та гармонізації податкових відносин між федеральним рівнем, кантонами й общинами. У статті застосовано нормативно-правовий, системний і структурно-функціональний підходи, здійснено аналіз положень Федеральної конституції Швейцарії та федерального податкового законодавства, а також узагальнення статистичних даних щодо структури фінансових доходів.

Мета – здійснити системний аналіз фінансово-правової парадигми податкової системи Швейцарської Конфедерації в аспекті конституційного розмежування податкового суверенітету та механізмів його гармонізації між різними рівнями публічної влади.

Результати. Встановлено, що швейцарська модель ґрунтується на конституційно закріпленому розподілі податкових повноважень між федерацією, кантонами й общинами. Показано, що гармонізація оподаткування забезпечує координацію податкової юрисдикції без уніфікації ставок і пільг. Розкрито роль принципів загальності, рівномірності та економічної ефективності оподаткування, заборони міжкантонального подвійного оподаткування, механізмів фінансового вирівнювання та інституту референдуму у забезпеченні легітимності фінансових рішень. Проаналізовано структуру федеральних податкових надходжень і динаміку основних платежів.

Висновки. Досліджено досвід Швейцарії у забезпеченні функціонування податкової системи країни в таких сегментах діяльності, як оптимізація оподаткування і гармонізація податкових відносин в умовах Конфедерації. Встановлено, що фінансово-правова парадигма податкової системи Швейцарії демонструє інституційно збалансовану модель поєднання податкової автономії, гармонізації та фінансової солідарності, що становить науковий інтерес для удосконалення механізмів податкової децентралізації в Україні.

Ключові слова: Швейцарська Конфедерація, податкова система, податковий суверенітет, податкова гармонізація, конституційна норма, правові засади, міжнародне економічне право.

Табл.: 3; бібл.: 20.

Kostyantyn FLISSAK

Dr. Sc. (Economics), Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,

flissak.k@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-0980-2398

**FINANCIAL AND LEGAL PARADIGM OF THE SWISS CONFEDERATION
TAX SYSTEM**

Introduction. *Instability of tax legislation and the discretionary nature of fiscal policy in transitional economies necessitate a reassessment of institutional models for allocating tax powers under decentralization. The Swiss Confederation provides a distinctive example of constitutionally structured tax federalism combining autonomy and coordination.*

The purpose of the article is to examine the financial and legal paradigm of the Swiss tax system, focusing on the constitutional division of tax sovereignty and mechanisms of tax harmonization across federal, cantonal and communal levels.

Methods. *The study employs analyses and synthesis, normative legal analysis of the Swiss Federal Constitution and federal tax legislation, supported by systemic and structural-functional approaches and statistical evaluation of federal revenue data.*

Results. *The findings demonstrate that Swiss tax harmonization ensures coordination of tax jurisdictions without uniform tax rates, while preserving fiscal autonomy of cantons and communes. The analysis highlights the role of constitutional tax principles, fiscal equalization mechanisms and referenda in strengthening legitimacy and long-term stability of fiscal decisions.*

Conclusions. *The Swiss model represents an institutionally balanced framework combining tax autonomy, harmonization and interregional solidarity, offering practical insights for enhancing tax decentralization and predictability of fiscal regulation in Ukraine.*

Keywords: *Swiss Confederation, tax system, tax sovereignty, tax harmonization, constitutional norm, legal framework, international economic law.*

JEL Classification: H210, H250, H29, K100.

Постановка проблеми. Основою життєдіяльності будь-якої держави є неухильне дотримання вимог щодо виконання її основних функцій, реалізація яких проявляється у відповідних напрямках діяльності. Головними з них, як відомо, є організаційно-економічна, політична, забезпечення оборони країни, правоохоронна, соціального захисту населення. Деталізація функціональних обов'язків держави відбувається у конкретизації підстав, форм і методів щодо тих чи інших видів і напрямів діяльності уповноважених державою відповідних інституцій. Незаперечним фактом є те, що одним із наріжних каменів або елементів першоснови зазначених видів діяльності було, є

і залишається ресурсне, фінансове і матеріальне забезпечення. Формування таких ресурсів відбувається в процесі фіскальної діяльності, тобто використання певного порядку оподаткування та функціонування відповідної податкової системи. В умовах глобалізації економіки, мінливості системи міжнародних економічних відносин, конкуренції на національних і міжнародних ринках та конфлікту національних і глобальних інтересів не знижується рівень актуальності дій і заходів щодо забезпечення стабільності і надійності систем формування фінансової бази для виконання державою її функцій. Стосується це передусім організації і функціонування системи управління

податків, її нормативно-правового забезпечення, інституційної структури та взаємовідносин різних рівнів і ланок органів виконавчої влади відповідно до державного устрою. Особливе значення в процесі розвитку національних податкових систем має врахування позитивного досвіду економічно розвинених країн в питаннях їх впливу на формування бюджету, регулювання економічних відносин, розвиток виробництва і підтримки підприємницької діяльності. Проблеми вітчизняної податкової системи, нестабільність нормативно-правового забезпечення та домінування фіскальної функції над регулюючою актуалізують необхідність пошуку збалансованої моделі організації податкових відносин. В умовах поглиблення процесів фінансової децентралізації в Україні особливого значення набуває питання оптимального розмежування податкових повноважень між рівнями публічної влади та забезпечення їх інституційної гармонізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми стану і розвитку сфери оподаткування, справляння податків, їхнього впливу на економіку і соціально-економічний розвиток країни, створення відповідних конкурентних умов для інвестиційної діяльності перебувають у полі зору науковців. Зокрема, тематику оптимальності побудови податкової системи досліджують такі провідні українські і зарубіжні науковці, як: В. Андрущенко, З. Варналій, І. Волохова, Л. Демиденко, О. Десятнюк [5], О. Дубовик, А. Крисоватий [3], Л. Олейнікова, Т. Томнюк, Г. Казанова (Н. Casanova), Г. Баумгофф (Н. Baumhoff), Д. Лібхен (D. Liebchen), П. Лохер (P. Locher), А. Марантеллі (A. Marantelli), М. Райх (M. Reich), М. Цвайфель (M. Zweifel). У своїх працях вони розглядають особливості взаємовідносин держави, податків і бізнесу, проблеми аналізу допустимих для підприємництва

рівнів податкового навантаження, усунення подвійного оподаткування у міжнародному торговельно-економічному співробітництві, новітні парадигми оподаткування, проблематику гармонізації та національних особливостей оподаткування високорозвинутих країн, зокрема Великої Британії, Італії, США, Франції, ФРН.

Серед сучасних зарубіжних досліджень, присвячених швейцарській моделі фіскального федералізму, важливо відзначити роботи, що аналізують довгострокові інституційні механізми розмежування повноважень і міжбюджетних взаємозв'язків. Зокрема, К. Шмідгейни (K. Schmidheiny) детально розглядає еволюцію фіскального федералізму в Швейцарії на основі даних за понад півстоліття, включно з міжрівневими фінансовими потоками та поведінковими наслідками для місцевих бюджетів [1].

Водночас малодослідженою серед українських науковців залишається податкова практика Швейцарії, невеликої за територією та чисельністю європейської країни, але з цікавим досвідом побудови та функціонування податкової системи, держави з федеральною системою державно-територіального устрою конфедеративного типу. Досвід Швейцарії може викликати зацікавленість у таких сегментах фіскальної діяльності, як оптимізація оподаткування, зведення до мінімуму негативного впливу податків в плані порушення економічних інтересів структур підприємницької діяльності. Значний інтерес становить практичний досвід гармонізації податкових відносин в умовах Конфедерації між федеральними структурами виконавчої влади, регіональним рівнем (кантонами) і місцевими представницькими органами общин. Фінансово-правову парадигму податкової системи Швейцарської Конфедерації можна розглядати як один із оригінальних варіантів ефективного формування дохідної ре-

сурсної бази держави з урахуванням особливостей максимальної автономності адміністративно-територіальних формувань регіонального і локального рівнів.

У вітчизняній науковій літературі відсутній комплексний аналіз фінансово-правової парадигми податкової системи Швейцарської Конфедерації саме в аспекті конституційного закріплення податкового суверенітету кантонів та механізмів його гармонізації на федеральному рівні. Дослідження швейцарської моделі зазвичай обмежуються характеристикою окремих податків або загальним описом федеративної структури, без системного осмислення інституційних механізмів забезпечення стабільності та узгодженості податкової юрисдикції різних рівнів публічної влади.

Потребує поглибленого наукового аналізу також питання співвідношення податкової автономії та конституційних обмежень у контексті формування цілісного податкового простору держави, що набуває особливої актуальності в умовах трансформації фінансових відносин та децентралізаційних процесів.

Метою статті є системний аналіз фінансово-правової парадигми податкової системи Швейцарської Конфедерації в аспекті конституційного розмежування податкових повноважень та механізмів їхньої гармонізації між різними рівнями публічної влади з окресленням можливостей використання окремих елементів цієї моделі в процесі удосконалення фіскальної практики України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумовою дослідження сучасної фінансово-правової парадигми Швейцарської Конфедерації в контексті наукового аналізу цієї теми з можливою проєкцією окремих положень на українську практику оподаткування послужили непоодинокі твердження вчених щодо існуючих

проблем у податковій системі України, зокрема щодо її неефективності, нерівномірності податкового навантаження, нестабільності податкового законодавства. Так, автори конкретизують головні проблеми вітчизняної податкової системи, серед яких: відсутність стабільної та чіткої законодавчої бази, нестабільне та заплутане фіскальне законодавство, значна кількість протиріч та нерівномірність рішень, переважання фіскального характеру податків, нерівномірний розподіл податкового навантаження, невідповідність розвиненим країнам у структурі податків [2, с. 6–7; 3]. Окрім того, в Національній економічній стратегії на період до 2030 р. (розділ II) зазначено, що податкова система України є надто дискреційною, зумовлює тінізацію та офшоризацію економіки, при цьому податок на прибуток має доволі дискреційний характер, створюючи передумови для тиску податкових органів на бізнес під час визначення бази оподаткування та можливості для виведення коштів в юрисдикції з меншим оподаткуванням, спричиняючи недоотримання коштів у державний бюджет, а загальне податкове навантаження на оплату праці становить більше ніж 40 відсотків, що також призводить до тінізації економіки [4]. Стосовно України не втрачає актуальності твердження, що “податкове регулювання потребує подальшого вдосконалення в частині переорієнтації чинної системи оподаткування на стимулювання процесів соціально-економічного розвитку країни з метою підвищення її конкурентоспроможності” [5, с. 66].

Не вдаючись в глибокий аналіз стану системи оподаткування в Україні, зазначимо, що відповідно до даних Некомерційного американського Фонду 1841 (США) за показником індексу податкових проблем (Tax hell index) Україна в рейтингу 2020 р. з 94 країн посідала 5 місце серед найгірших [6, с. 19], у 2021 р. серед 82 країн – 4 місце (гірші показ-

ники в Аргентини, Венесуели і Білорусі) [6, с. 23], і в 2022 р. (82 країни) – 3 місце (після Венесуели і Білорусі) [6, с. 24]. Для обрахунку зазначеного індексу брали до уваги такі кількісні показники: а) податково-бюджетний тиск, вимірюється як загальна сума податків у відсотках від ВВП країни; б) борговий тиск, визначається як відношення загального державного боргу до ВВП; в) інфляційний податковий тиск, обраховується як індекс інфляції; г) потенційний податково-бюджетний тиск, що вимірюється як різниця між державними витратами і доходами, порівняно з ВВП [6, с. 4]. Водночас Швейцарська Конфедерація посідала у 2020 р. 4 місце серед найкращих, у 2021 р. – 2 місце, в 2022 р. – 3 місце, що є вагомим аргументом стосовно акцентування уваги на особливостях фінансово-правової парадигми податкової системи Швейцарії.

Становлення сучасної податкової системи Швейцарії відбувалося відповідно до федеральної державної структури Конфедерації, з чіткою фіксацією законодавчих основ і нормативно-правового забезпечення. Адміністративно-територіальна структуризація країни охоплює три рівні: 1) федеральний (центральні інститути і структури влади, уповноважені забезпечувати загальнодержавне управління Конфедерацією); 2) регіональний (26 кантонів); 3) локальний (місцеві адміністративно-територіальні формування – 2120 общин, у Швейцарії їх називають комунами – від фр. *communaute*).

Першою особливістю державного устрою, яка має безпосередній вплив на побудову податкової системи, є конституційна норма щодо статусу кантонів, яка зазначає, що “кантони є суверенними, оскільки їхній суверенітет не обмежений Федеральною конституцією; вони здійснюють усі права, не передані Конфедерацією” (стаття 3) [7]. Ця норма надає кантонам значні права у сфері справляння податків. Зокрема,

кожен кантон на своєму рівні керується власним податковим законодавством, через це по-різному справляють податки на доходи і майно, на капітал і його приріст, на чистий прибуток, спадщину, на землю й інші об’єкти. Общини також наділені відповідними правами щодо оподаткування, зокрема у них є повноваження або справляти муніципальні податки, або в межах базових тарифів кантонів та/або тарифів на комунальні послуги визначати надбавки до належних кантональних податків [8, с. 6].

Високої міжнародної оцінки функціонування швейцарської податкової системи і податкового клімату в країні досягнуто завдяки забезпеченню кваліфікованого професійного підходу владних структур і представницьких органів всіх рівнів до організації системи оподаткування. Свідченням цього є така важлива особливість податкової системи Швейцарії, як закріплення у Федеральній конституції принципово важливих норм щодо діяльності в сфері оподаткування. Такий підхід щодо правового регламентування діяльності у сфері оподаткування свідчить про стабільність системи і гарантування від непередбачуваної мінливості та ситуативних короточасних змін чи запровадження заднім числом нормативних вимог при справлянні податків. Так, в ст. 127 “Принципи оподаткування” зазначається: 1) структура податків, включаючи коло платників податків, стан податку і його величину, регулюється в основних рисах самим законом; 2) тією мірою, в якій це дозволяє тип податку, слід особливо враховувати принципи загальності та рівномірності оподаткування, а також принцип оподаткування відповідно до економічної ефективності; 3) міжкантональне подвійне оподаткування заборонено [7]. Привертає увагу конституційна норма щодо організації оподаткування з урахуванням економічної ефективності оподаткованої діяльності.

Крім того, Федеральна конституція законодавчо закріплює перелік і верхню межу ставки прямих податків (ст. 128), засади і допустимі ставки податку на додану вартість (ст. 130), перелік податків на споживання – акцизів (ст. 131), регламентує гербовий збір і трансфертний податок (ст. 132), закріплює федеральний статус законодавства, що стосується митних та інших зборів під час транскордонного переміщення товарів (ст. 133), регламентує обмеження для кантонів і общин щодо обкладання податками, які визначені федеральним законодавством, – податком на додану вартість, спеціальними акцизами, Гербовим збором і трансфертним податком (ст. 134).

У контексті врахування впливу на продуктивність та економічну ефективність діяльності оподатковуваних суб'єктів у Федеральній конституції закладена також законодавча норма щодо спеціального оподаткування крупних бізнес-груп, яка передбачає, що федеральний уряд може ухвалити стосовно них постанову про мінімальне оподаткування в умовах країни з ринковою економікою. При цьому федеральний уряд керується міжнародними стандартами і типовими правилами, однак пріоритетним є захист інтересів швейцарської економіки на засадах загальності та справедливості оподаткування з урахуванням зазначених конституційних норм (ст. 129а).

Важливе організуюче і регламентуюче значення для податкової системи країни має конституційна норма щодо податкової гармонізації. Зокрема, ст. 129 Федеральної конституції зазначає, що на рівні Конфедерації встановлено принципи гармонізації прямих податків федерального рівня, кантонів і общин, при цьому враховано зусилля кантонів щодо гармонізації, яка поширюється на податкові зобов'язання, предмет і терміни сплати податків, процесуальне право і податкове кримінальне право, але

податкові тарифи, ставки та пільги не підлягають узгодженню. Водночас федеральний уряд може видавати постанови, що забороняють необґрунтовані податкові пільги [7, с. 12].

Отже, податкова гармонізація у швейцарській моделі не зводиться до повної уніфікації, а виступає механізмом збереження єдності податкового простору держави за умови збереження регіональної фінансової автономії.

Сукупність зазначених конституційних положень щодо розмежування податкових повноважень та їхньої гармонізації формує основу фінансово-правової парадигми швейцарської податкової системи, у межах якої поєднуються принципи автономії територіальних утворень і координації податкової юрисдикції на загальнодержавному рівні.

Таким чином, законодавча основа податкової системи Швейцарії з достатньо високим рівнем деталізації сформована і закладена у Федеральній конституції. На підставі її норм вже на федеральному, кантональному та общинному рівнях ухвалюють відповідні законодавчі та інші регламентуючі нормативні акти у сфері справляння податків. Витримують чітку субординацію та логічну послідовність, не порушуючи при цьому передбачених автономності та самостійності регіональних і локальних владних інституцій і структур.

Відповідно до чинного законодавства податки, що справляють у Швейцарії, класифікуються як прямі податки (податок на прибуток та майно фізичних осіб, податки на прибуток і капітал юридичних осіб), так і непрямі податки (акцизи і податки на майно або витрати). Водночас існує кілька способів розмежування прямих і непрямих податків. У разі прямих податків платник податків (суб'єкт оподаткування) та носій податків (економічно обтяжена особа), а відповідно об'єкт оподаткування та податкова розра-

хункова база є ідентичними. У формуванні дохідної бази, за даними Федеральної статистики, в загальній сумі отриманих за рік доходів податкові надходження федерального рівня становлять в межах 45%, кантонів – понад 33% общин (комун) – понад 20% [8, с. 12]. В табл. 1 подано дані щодо складу і динаміки структури федеральних доходів Швейцарії за період 2010–2024 рр.

Дані щодо структури федеральних доходів підтверджують орієнтацію Швейцарії у формуванні фінансових ресурсів за рахунок

внутрішніх джерел, причому їхня частка демонструє тенденцію до стабільного зростання – з 79,62% у 2010 р. до 84,94% у 2024 р. У складі федеральних податків, як свідчать дані табл. 1, основна частка припадає на прямий федеральний податок, податок на додану вартість і трансфертний податок.

Прямий федеральний податок – це податок на прибуток фізичних осіб і податок на прибуток юридичних осіб. Конституційна норма передбачає, що федеральний уряд може стягувати прямий податок за ставкою не

Таблиця 1

Склад і динаміка структури федеральних доходів Швейцарської Конфедерації, %*

№ п.п.	Фіскальні доходи	2010	2015	2020	2024
1.	Прямий федеральний податок	30,73	31,85	36,78	38,23
2.	Трансфертний податок	8,11	10,42	7,99	8,85
3.	Додаткові податкові відрахування	0,02	0,05	0,03	0,02
4.	Гербовий збір	4,91	3,79	3,67	3,07
5.	Податки на споживання:	49,28	47,28	44,32	43,81
5.1.	– Податок на додану вартість	35,59	35,53	33,67	34,55
5.2.	– Податок на видобуток мінеральної сировини для пального	5,26	4,46	3,82	3,38
5.3.	– Надбавка до податку на видобуток мінеральної сировини для пального	3,52	2,97	2,52	2,23
5.4.	– Податок на нафту для пального	0,04	0,03	0,03	0,02
5.5.	– Податок на автомобілі	0,64	0,62	0,50	0,59
5.6.	– Податок на тютюн	4,05	3,48	3,20	2,56
5.7.	– Податок на пиво	0,19	0,18	0,17	0,14
5.8.	– Податок на спиртні напої	–	–	0,41	0,34
6.	Дорожні збори:	3,15	2,90	2,86	2,86
6.1.	– Збір з великовантажних транспортних засобів	2,56	2,31	2,34	2,35
6.2.	– Національний дорожній збір	0,55	0,59	0,53	0,51
7.	Імпортне мито	1,85	1,67	1,81	0,95
8.	Податок на вміст летких органічних сполук	1,28	1,61	2,17	1,73
9.	Інші фіскальні доходи	0,67	0,43	0,37	0,48
Фіскальні доходи, всього	млн швейцарських франків	58 210	63 188	65 645	77 953
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
з них:					
Внутрішні доходи	млн швейцарських франків	46 347	51 760	54 071	66 216
	в %	79,62	81,91	82,37	84,94

* Складено на основі [9].

вище 11,5% з доходів фізичних осіб і не вище 8,5% з чистого доходу юридичних осіб [7]. Обчислення та сплату цього федерального податку здійснюють кантони для федерального уряду та під його контролем. Фінансові взаємовідносини між центром (федеральним урядом) і кантонами щодо розподілу надходжень прямого федерального податку визначені Федеральним законом про прямий федеральний податок (ст. 196), згідно з яким кантони віддають до федерального бюджету 78,8% отриманих сум податку, штрафів за ухилення від сплати податків або порушення процесуальних зобов'язань, а також відсотків [10]. Таким чином, в розпорядженні кантонів залишається 21,2% мобілізованого прямого федерального податку (до 2020 р. норма становила 17%).

Другим за значенням і вагомістю фіскальним доходом федерального рівня є податок на додану вартість (ПДВ), справляння якого регламентується Федеральною конституцією (ст. 130) і на виконання конституційної норми Федеральним законом "Про податок на додану вартість" від 12 червня 2009 р. [11]. Стандартна ставка ПДВ становить 8,1%. Понижена ставка 2,6% застосовується щодо продуктів харчування (за винятком алкогольних напоїв), живих рослин, ліків, а також журналів, газет, книг (зокрема в електронній формі) та іншої друкованої продукції, що не має рекламного характеру. Послуги в сфері культури і спорту також підлягають оподаткуванню за зниженою ставкою (за винятком пільг). Щодо послуг з розміщення (проживання та сніданку) для сплати ПДВ застосовують спеціальну ставку 3,8%, незалежно від надання послуги проживання в готелі, в орендованих приміщеннях або в кемпінгу [11].

Обґрунтовуючи формування бази для справляння ПДВ, П. Шойнер (P. Scheuner) вважає, що для оподаткування податком на додану вартість в сукупності мають бути

кумулятивно виконані чотири умови: 1) наявність суб'єкта оподаткування (платник податків чи оподатковувана фізична особа); 2) наявність об'єкта оподаткування (оподатковувані послуги); 3) вид обороту або тип доходу (відсутність даних про звільнення від сплати податків або експорт); 4) відповідна територіальність (місцезнаходження або надання послуг всередині країни) [12].

Характерною особливістю Швейцарської Конфедерації є широке залучення населення країни до ухвалення життєво важливих рішень у різних сферах діяльності від локального до федерального рівня. Стосується це і податкової системи країни. Йдеться про Федеральний закон "Про податок на додану вартість", ст. 116 якого гласить, що "цей Закон підлягає факультативному референдуму, він набуває чинності з 1 січня 2010 р. ... Якщо референдум буде проведено і Закон буде ухвалений на всенародному голосуванні, Федеральна рада розглядає його як такий, що набув чинності" [11].

Зазначимо, що такий інституційний механізм демократичної легітимації фіскальних рішень підвищує рівень суспільної довіри до податкової системи та забезпечує її стабільність у довгостроковій перспективі.

Акумуляція ПДВ в Швейцарії забезпечується за двома напрямками його походження: внутрішнього і зовнішнього. В першому випадку ПДВ мобілізується від результатів економічної діяльності суб'єктів оподаткування всередині країни Федеральним податковим управлінням. Отримання ПДВ від зовнішньоекономічної діяльності забезпечує Федеральне управління митниці та безпеки кордонів [13]. У табл. 2 наведено дані, які характеризують динаміку даного сегмента податкової системи країни.

На третій позиції серед фіскальних доходів федерального рівня перебуває трансфертний податок, частка якого в загальних обсягах доходів становить від 8% до 11% в

різні періоди. Трансфертний податок є федеральним податком, стягується з джерела доходів від рухомого капіталу, особливо відсотків та дивідендів з вигравів в азартних іграх та лотереях, певних страхових виплат [15]. Фактично він є податком на майно і стягується без урахування економічних можливостей платника податків [16]. Регламентується Федеральною конституцією (ст. 132), Федеральним законом “Про трансфертний податок” від 13 жовтня 1965 р. [15] і Положенням про трансфертний податок від 19 грудня 1966 р. [17]. Ставка податку становить 35% від приросту капіталу і вигравів у лотерею, 15% на довічні пенсії та довічну ренту, 8% на інші страхові виплати у формі капіталу. Водночас 10% річних надходжень трансфертного податку залишається в розпорядженні кантонів [15].

До фіскальних доходів федерального рівня належить Гербовий збір, його права норма закладена у Федеральній конституції (ст. 132), відповідно у Федеральному законі “Про гербовий збір” від 27 червня 1973 р. [18] та Положенні про Гербовий збір від 3 грудня 1973 р. [19]. Його стягують з певних операцій у сфері юридичних послуг, зокрема з випуску та продажу цінних папе-

рів, тобто з залучення капіталу і руху капіталу, а також зі сплати страхових внесків і з інших актів комерційних угод.

Аналітична оцінка обсягів та справляння наведених податків і зборів, які забезпечують основну частину федеральних фіскальних доходів, дає підстави характеризувати податковий клімат країни. Зокрема, для обрахунку згаданого вище індексу податкових проблем, за яким Швейцарська Конфедерація посідає кращі місця у світових рейтингах, береться до уваги насамперед показник податково-бюджетного тиску, що вимірюється як загальна сума податків у відсотках від ВВП країни. У табл. 3 наведено дані, які характеризують таке співвідношення за період 2010–2024 рр.

На відміну від федерального рівня, основними джерелами фіскальних доходів в кантонах і общинах є податок на прибуток і майно фізичних осіб (зокрема податок на прибуток) та податок на прибуток і капітал юридичних осіб, які можуть досягати 86% від загального обсягу податкових надходжень [8, с. 12]. Загалом дохідну фінансову базу кантонів і общин формують дві групи податків і платежів: 1) прямі податки; 2) податки на власність та витрати. Першу групу

Таблиця 2

**Походження податку на додану вартість
у фіскальних доходах Швейцарської Конфедерації***

Роки	Мобілізовано ПДВ – всього, млн швейцарських франків	в тому числі:	
		Федеральним податковим управлінням (внутрішнього походження), %	Федеральним управлінням митниці та безпеки кордонів (зовнішнього походження – від ЗЕД), %
2010	20 715,9	46,9	53,1
2015	22 454,4	55,3	44,7
2020	22 104,1	55,7	44,3
2021	23 552,8	53,1	46,9
2022	24 588,4	51,6	48,4
2023	25 147,8	52,0	48,0
2024	26 930,1	54,8	45,2

* Складено на основі [14].

Таблиця 3

Відношення основних федеральних податків до ВВП Швейцарської Конфедерації, %*

Роки	Валовий внутрішній продукт, млн швейцарських франків	Прямі федеральні податки	Трансферний податок	Гербовий збір	Податок на додану вартість
2010	624 545	2,86	0,76	0,46	3,32
2015	668 006	3,01	0,99	0,36	3,36
2020	696 620	3,47	0,75	0,35	3,17
2021	745 067	3,41	0,65	0,35	3,16
2022	791 087	3,33	0,49	0,31	3,11
2023	803 632	3,46	0,80	0,27	3,13
2024	824 589	3,61	0,84	0,29	3,27

* Складено на основі [20].

складають: податки на доходи та майно; подушний, особистий податок та податок на домашнє господарство; податок на прибуток і капітал; податки на спадщину та подарунки; податок на виграш в лотерею; податок на приріст землі; податок на нерухомість; податок на перехід земельної власності в інші руки; кантональний збір із гральних закладів. До другої групи належать: податок на мотоцикли; податок на собак; податок на доходи від видовищних і розважальних заходів; кантональний Гербовий збір; податок на лотереї; податок (процент) на водопостачання.

Особливістю правовідносин общин (комун) з кантонами в питаннях справляння податків є те, що общини можуть стягувати податки лише в межах повноважень, наданих їм кантоном (делегований податковий суверенітет). У багатьох випадках вони стягують податки у вигляді надбавок до кантонального податку (общинний податок) або беруть участь у кантональному податковому доході.

Водночас з метою запобігання надмірним міжкантональним диспропорціям у фінансових можливостях у Швейцарській Конфедерації функціонує система фінансового вирівнювання, спрямована на забезпечення збалансованості бюджетних ресурсів та вирівнювання податкового потенціалу регіонів. Зазначений механізм поєднує принцип

податкової автономії кантонів із принципом солідарності та сприяє збереженню єдиного фінансового простору держави.

Обов'язковим елементом Швейцарської податкової системи є узаконена необхідність податкової гармонізації. Фінансово-правову парадигму податкової системи Швейцарії доповнює така особливість її організаційно-функціональної структури, як обов'язкове закріплення податкового суверенітету на всіх адміністративно-територіальних рівнях, який відповідно до податкової юрисдикції забезпечується дотриманням принципів правової рівності, економічної свободи, гарантії власності, свободи віри і совісті, заборони на міжкантональне подвійне оподаткування та на необґрунтовані податкові пільги [8, с. 13]. Важливим специфічним елементом сучасної парадигми Швейцарської податкової системи є підпорядкування всіх складових нормативно-правового забезпечення й організації процесу справляння податків регламенту фінансового порядку, який забезпечує регулювання розподілу податкових повноважень між федеральним урядом, кантонами та общинами.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що швейцарська модель податкового федералізму демонструє не лише формальне розмежування податкових повноважень, а

інституційно врівноважений механізм взаємодії автономії та координації. Саме поєднання конституційної деталізації, процедурної гармонізації, фінансового вирівнювання та демократичної легітимації фінансальних рішень формує стійкий фінансово-правовий простір, у якому конкуренція юрисдикцій не переростає у фінансову дестабілізацію.

Висновки. Дослідження швейцарського досвіду у забезпеченні функціонування податкової системи країни в таких сегментах фінансової діяльності, як оптимізація оподаткування і гармонізація податкових відносин її ланок в умовах Конфедерації дало підстави отримати такі висновки.

1. Фінансово-правова парадигма податкової системи Швейцарської Конфедерації ґрунтується на конституційно закріпленому розподілі податкових повноважень між федерацією, кантонами та общинами, що поєднує високий рівень податкового суверенітету територіальних утворень із наявністю чітко визначених загальнофедеральних обмежень і принципів. Така модель формує збалансовану систему публічних фінансів в умовах федеративного устрою, її можна розглядати як один із оригінальних варіантів ефективного формування дохідної ресурсної бази держави, а отже, вона становить науковий інтерес для подальших досліджень.

2. Визначальною ознакою швейцарської фінансово-правової парадигми є конституційне закріплення базових принципів оподаткування та меж податкової юрисдикції різних рівнів влади. Нормативна фіксація структури податків, граничних ставок і принципів їх справляння забезпечує стабільність податкової системи, обмежує дискреційність фінансової політики та унеможливорює запровадження ситуативних змін заднім числом. Особливого значення набуває закріплений у Конституції принцип організації оподаткування з урахуванням економічної ефективності діяльності платників.

3. Характерною ознакою швейцарської фінансово-правової парадигми є широке залучення населення до ухвалення рішень у сфері функціонування податкової системи на всіх рівнях публічної влади. Реалізація цього забезпечується інститутом референдуму щодо ухвалення відповідних законодавчих актів, що підвищує легітимність фінансальних рішень та сприяє довірі платників податків до податкової системи.

4. Федеративний за своєю суттю державний устрій Швейцарської Конфедерації зумовлює широкі повноваження кантонів і общин у сфері фінансової та податкової автономії, що проявляється у відмінностях їхніх бюджетних можливостей і податкового навантаження. Збалансування міжрегіональних диспропорцій забезпечується через конституційно визначені механізми фінансового вирівнювання та компенсаційні інструменти, які дають змогу поєднати автономію територіальних утворень із принципом солідарності в межах єдиного фінансового простору держави.

5. Досвід Швейцарської Конфедерації демонструє можливість формування стабільної та інституційно збалансованої моделі розмежування податкової юрисдикції в умовах децентралізації. Для України науковий інтерес становлять передусім конституційне закріплення базових принципів оподаткування, нормативне врегулювання механізмів податкової гармонізації між рівнями влади, забезпечення передбачуваності податкового законодавства як умови зміцнення довіри платників податків до податкової системи.

Список використаних джерел

1. Schmidheiny K. *Emerging lessons from half a century of fiscal federalism in Switzerland*. *Swiss Journal of Economics and Statistics*. 2017. Vol. 153. Iss. 2. P. 73–101. <https://doi.org/10.1007/BF03399435>.

2. Andrienko K., Artyukh O. Problematic aspects of the modern tax system of Ukraine. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. № 2. P. 01–10. <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230204.01>.
3. Крисоватий А. Асиметрії публічних фінансів в умовах невизначеностей формування доходів держави. *Світ фінансів*. 2024. № 4. С. 08–17. <https://doi.org/10.35774/sf2024.04.008>.
4. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/179-2021-%D0%BF>.
5. Десятнюк О., Гузела І. Проблеми і напрямки модернізації податкового регулювання в Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 3. С. 58–68. <https://doi.org/10.35774/sf2018.03.058>.
6. Tax hells index 2023. The 1841 Foundation, special edition, 26 p. URL : https://the1841foundation.com/wp-content/uploads/2025/04/Tax_Hell_Index_2023_Special_The1841Foundation_EN.pdf.
7. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999 (Stand am 3. März 2024). URL : <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/24724/de>.
8. Das schweizerische Steuersystem. Schweizerische Steuerkonferenz. Ausgabe 2025. Eidgenössische Steuerverwaltung. Hauptabteilung Steuerpolitik, 25 p.
9. Eidgenössische Steuerverwaltung. Rechnungen. URL : <https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/die-estv/steuerstatistiken-estv/allgemeine-steuerstatistiken/fiskaleinnahmen-des-bundes.html>.
10. Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer (DBG) vom 14. Dezember 1990 (Stand am 1. Januar 2025). URL : <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/25865/de>.
11. Bundesgesetz über die Mehrwertsteuer vom 12. Juni 2009 (Stand am 31. März 2025). URL : <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/26506/de>.
12. Scheuner Pierre. Mehrwertsteuer. Aktualisiert: August 2025. URL : <https://steuerportal.ch/steuern-kompakt/mehrwertsteuer/>.
13. Flissak K. International and National Law in Ensuring the Foreign Economic Activity of the Swiss Confederation. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 3. С. 48–55. <https://doi.org/10.35774/app2024.03.048>.
14. Mehrwertsteuer. Jahresergebnisse. Eidgenössische Steuerverwaltung. URL : <https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/die-estv/steuerstatistiken-estv/allgemeine-steuerstatistiken/fiskaleinnahmen-des-bundes.html>.
15. Bundesgesetz über die Verrechnungssteuer vom 13. Oktober 1965 (Stand am 1. Januar 2025). URL : <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/32176/de>.
16. Jaussi Thomas, Strobel Yves. Verrechnungssteuer. Aktualisiert: April 2025. URL : <https://steuerportal.ch/steuern-kompakt/verrechnungssteuer/>.
17. Verordnung über die Verrechnungssteuer vom 19. Dezember 1966 (Stand am 1. Januar 2025). URL : <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/32176/de>.
18. Bundesgesetz über die Stempelabgaben vom 27. Juni 1973 (Stand am 1. Januar 2024). URL : <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/26375/de>.
19. Verordnung über die Stempelabgaben vom 3. Dezember 1973 (Stand am 1. September 2023). URL : <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/25789/de>.
20. Einnahmen der ESTV und BIP. URL : <https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/die-estv/steuerstatistiken-estv/allgemeine-steuerstatistiken/fiskaleinnahmen-des-bundes.html>.

References

1. Schmidheiny, K. (2017). Emerging lessons from half a century of fiscal federalism in Switzerland. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 153 (2). 73–101. <https://doi.org/10.1007/BF03399435>.
2. Andrienko, K., Artyukh, O. (2023). Problematic aspects of the modern tax system of Ukraine. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, 2, 01–10. <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230204.01>.
3. Krysovaty, A. (2024). Asymetrii publicynyh finansiv v umovah nevyznachenosti formuvannia dohodiv derzhavy [Asymmetries of public finances

in conditions of uncertainties in the formation of state revenues]. *Svit finansiv – World of Finance*, 4, 08–17. <https://doi.org/10.35774/sf2024.04.008>.

4. Natzionalna ekonomichna strategiia na period do 2030 roku. Zatverdzheno Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2021 r. № 179 [National Economic Strategy for the period until 2030. Approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2021, March, 3). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/179-2021-%D0%BF>.

5. Desyatnyuk, O., Guzela, I. (2018). Problemy i napriamku modernizatsii podatkovoho rehuliuвання v Ukraini [Problems and directions of modernization of tax regulation in Ukraine]. *Svit finansiv – World of Finance*, 3, 58–68. <https://doi.org/10.35774/sf2018.03.058>.

6. Tax helix index 2023. The 1841 Foundation, special edition, 26 p. Available at: https://the1841foundation.com/wp-content/uploads/2025/04/Tax_Helix_Index_2023_Special_The1841Foundation_EN.pdf.

7. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999 (Stand am 3. März 2024). Available at: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/24724/de>.

8. Das schweizerische Steuersystem. Schweizerische Steuerkonferenz. Ausgabe 2025. Eidgenössische Steuerverwaltung. Hauptabteilung Steuerpolitik.

9. Eidgenössische Steuerverwaltung. Rechnungen. Available at: <https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/die-estv/steuerstatistiken-estv/allgemeine-steuerstatistiken/fiskaleinnahmen-des-bundes.html>.

10. Bundesgesetz über die direkte Bundesssteuer (DBG) vom 14. Dezember 1990 (Stand am 1. Januar 2025). Available at: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/25865/de>.

11. Bundesgesetz über die Mehrwertsteuer vom 12. Juni 2009 (Stand am 31. März 2025). Available at: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/26506/de>.

12. Scheuner Pierre. Mehrwertsteuer. Aktualisiert: August 2025. Available at: <https://steuerportal.ch/steuern-kompakt/mehrwertsteuer/>.

13. Flissak, K. (2024). International and National Law in Ensuring the Foreign Economic Activity of the Swiss Confederation. *Aktualni problem pravožnavstva – Actual Problems of Law*, 3, 48–55. DOI:10.35774/app2024.03.048.

14. Mehrwertsteuer. Jahresergebnisse. Eidgenössische Steuerverwaltung. Available at: <https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/die-estv/steuerstatistiken-estv/allgemeine-steuerstatistiken/fiskaleinnahmen-des-bundes.html>.

15. Bundesgesetz über die Verrechnungsteuer vom 13. Oktober 1965. Available at: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/32176/de>.

16. Jaussi Thomas, Strobel Yves. Verrechnungssteuer. Aktualisiert: April 2025. Available at: <https://steuerportal.ch/steuern-kompakt/verrechnungssteuer/>.

17. Verordnung über die Verrechnungssteuer vom 19. Dezember 1966 (Stand am 1. Januar 2025). Available at: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/32176/de>.

18. Bundesgesetz über die Stempelabgaben vom 27. Juni 1973 (Stand am 1. Januar 2024). Available at: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/26375/de>.

19. Verordnung über die Stempelabgaben vom 3. Dezember 1973 (Stand am 1. September 2023). Available at: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/25789/de>.

20. Einnahmen der ESTV und BIP. Available at: <https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/die-estv/steuerstatistiken-estv/allgemeine-steuerstatistiken/fiskaleinnahmen-des-bundes.html>.